

РОЛЬ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ У МІЖПРЕДМЕТНІЙ КООРДИНАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Леся Матвієнко

канд. пед. наук, доцент кафедри германської і української філології
Полтавського державного аграрного університету
(36003, Полтава, вул. Сковороди 1/3);
e-mail: lgdziuba@ukr.net;
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-1211-3056>

Олена Красота

канд. екон. наук, доцент кафедри германської і української філології
Полтавського державного аграрного університету
(36003, Полтава, вул. Сковороди 1/3);
e-mail: olena.krasota@pdau.edu.ua;
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3082-1363>

У статті розглядається роль когнітивної лінгвістики в процесі міжпредметної координації викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах. Когнітивна лінгвістика як міждисциплінарна галузь, що вивчає взаємозв'язок мови, когнітивних процесів і культурних феноменів, надає унікальні інструменти для вдосконалення навчального процесу та формування професійної мовної компетентності здобувачів вищої освіти. Особлива увага приділяється вивченню когнітивних моделей, які сприяють розвитку мовних навичок та когнітивних здібностей, необхідних для успішної професійної діяльності. Використання когнітивної лінгвістики в міжпредметній координації дозволяє забезпечити глибоке розуміння специфічної термінології в різних галузях знань, таких як право, економіка, інженерія, що є важливим аспектом професійно-орієнтованого навчання.

Автори аналізують застосування когнітивних підходів через інтеграцію фреймових теорій, метафоричних моделей, а також когнітивних карт у процес викладання іноземних мов, зокрема в контексті навчання професійної лексики. Мова розглядається не лише як інструмент комунікації, а і як засіб формування мислення та світосприйняття. Застосування когнітивних теорій дозволяє здобувачам не тільки оволодіти термінами, але й навчитися концептуалізувати складні абстрактні поняття в межах певної професійної сфери. Це особливо важливо для майбутніх фахівців, оскільки через ці моделі вони

вдосконалюють компетентність використовувати мову в різних професійних ситуаціях, враховуючи особливості кожної конкретної галузі.

У статті наведені приклади практичного застосування когнітивних підходів у викладанні іноземних мов, що включають аналіз фахових термінів, використання метафоричних конструкцій для пояснення абстрактних понять, а також створення когнітивних карт для візуалізації зв'язків між різними концептами. Зокрема, показано, як когнітивні карти сприяють ефективнішому засвоєнню складних термінів та концептів, що особливо актуально для студентів, які опановують іноземні мови в контексті своєї професійної діяльності. Такий підхід не лише сприяє розширенню мовної компетентності, але й допомагає сформулювати більш цілісне уявлення про предметну галузь.

Отже, стаття підкреслює важливість застосування когнітивних лінгвістичних підходів у навчанні іноземних мов, що дозволяє інтегрувати мовні, когнітивні та культурні аспекти в єдиний процес професійної підготовки. Використання таких методів сприяє не тільки глибшому засвоєнню професійної лексики, а й розвитку критичного мислення, що є ключовим для підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних адаптуватися до змінних умов сучасного професійного середовища.

Ключові слова: викладання іноземної мови, когнітивна лінгвістика, когнітивні стратегії, міжпредметна координація, мовна компетентність.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасному професійному світі важливо не тільки володіти мовою, але й мати здатність до роботи з концептуальними та абстрактними категоріями, властивими різним професійним сферам. Когнітивна лінгвістика допомагає створити основу для розуміння таких категорій через мову, що сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти когнітивної компетентності, здатності адаптуватися до змінних умов професійного середовища. Міжпредметна координація у викладанні іноземної мови стає ключовим елементом цього процесу, оскільки вона дозволяє застосовувати міждисциплінарний підхід для розвитку мовної компетентності студентів [1]. Саме когнітивна лінгвістика пропонує ефективні методи для інтеграції мовних і когнітивних процесів, що значно підвищує ефективність навчання. Вивчення іноземних мов у контексті міжпредметної координації дозволяє здобувачам вищої освіти не лише засвоювати мовні конструкції, але й формувати навички роботи з міждисциплінарними знаннями. Використання когнітивних моделей у викладанні допомагає студентам

встановлювати зв'язки між різними предметними галузями, що є важливим для розв'язання практичних завдань у професійному контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ролі когнітивної лінгвістики в міжпредметній координації викладання іноземних мов активно досліджується як зарубіжними, так і українськими науковцями, що дозволяє розглядати цю тему з різних боків. Фундаментальні ідеї були закладені Джорджем Лакоффом і Марком Джонсоном, які розробили теорію концептуальної метафори, що стала основою для аналізу механізмів сприйняття та засвоєння мовних структур. Подальший розвиток цієї тематики здійснили Гіллес Фоконньє та Марк Тернер.

В Україні ідеї когнітивної лінгвістики простежуються у працях Людмили Кияк, Олександра Гудзика, Ірини Стернюк, Валентини Папіжук, Інни Савчук. Дослідження у сфері мультимодального навчання підтверджують важливість аудіовізуальних засобів для розвитку когнітивних навичок здобувачів, що вивчають другу іноземну мову. Сучасні наукові розвідки демонструють, що когнітивна лінгвістика відіграє ключову роль у викладанні іноземних мов, оскільки дозволяє інтегрувати мовні знання з іншими дисциплінами, сприяючи розвитку системного мислення, міжкультурної комунікації та професійної компетенції студентів.

Мета статті – проаналізувати роль когнітивної лінгвістики в міжпредметній координації викладання іноземної мови у закладах вищої освіти, визначити її вплив на формування професійно-орієнтованих мовних компетентностей здобувачів вищої освіти та обґрунтувати ефективність когнітивних підходів у навчальному процесі. Особлива увага приділяється застосуванню концептів, метафоричних моделей і когнітивних стратегій у викладанні, що сприяє інтеграції знань із суміжних дисциплін та розвитку критичного мислення студентів.

Виклад основного матеріалу. Для глибшого розуміння ролі когнітивної лінгвістики у міжпредметній координації викладання іноземної мови необхідно окреслити кілька базових понять, що лежать в основі когнітивного підходу до мовного навчання. Ці поняття становлять теоретичну та методологічну основу, яка дає змогу ефективно інтегрувати міждисциплінарні знання в

навчальний процес. Розглянемо основні з них, які відіграють ключову роль у формуванні когнітивної компетентності здобувачів вищої освіти та розвитку міжпредметної координації в навчанні іноземних мов.

Когнітивні схеми – це психічні структури, які відображають знання про світ, зокрема про об'єкти, події чи явища, що мають певні властивості або характеристики [4]. У контексті навчання іноземної мови когнітивні схеми використовують для пояснення та усвідомлення граматичних і лексичних одиниць, а також для створення когнітивних моделей мови, які допомагають учням структурувати та зберігати мовну інформацію.

Фрейм – це когнітивна структура, яка складається з набору зв'язків і понять, що організовують наше сприйняття та розуміння певних ситуацій [7]. У мовному контексті фрейм слугує для опису того, як мовні вирази відображають концептуальні структури, які допомагають зрозуміти семантику речень або текстів. Наприклад, терміни, що належать до юридичної, економічної або технічної сфер, можуть бути зрозумілі лише через призму певних фреймів.

Метафора в когнітивній лінгвістиці розглядається не тільки як «мовний трюк», але й важливий механізм пізнання, через який люди організовують і розуміють нові абстрактні концепти за допомогою більш конкретних, знайомих образів. Використання метафор у викладанні іноземної мови дозволяє здобувачам вищої освіти зрозуміти складні або абстрактні терміни через аналогії з реальним світом, що робить навчання більш доступним і ефективним.

Концептуальна метафора полягає у використанні однієї концептуальної сфери для пояснення іншої [3]. Вона є основним елементом когнітивної лінгвістики і допомагає розкривати, як через мову ми сприймаємо і розуміємо світ навколо нас. Наприклад, вивчення юридичних чи економічних термінів через концептуальні метафори дозволяє студентам краще засвоїти специфічні поняття, пов'язуючи їх з повсякденним досвідом.

Когнітивна лінгвістика розглядає мову як інструмент концептуалізації світу, що формує і структурує знання людини. Вона досліджує процеси категоризації, фреймової репрезентації знань, метафоризації та інші когнітивні механізми, які безпосередньо впливають на процес навчання. Використання принципів когнітивної лінгвістики у міжпредметній координації викладання іноземної мови дозволяє:

- поглибити розуміння термінології та фахових понять через аналіз концептуальних структур та міжмовної семантичної відповідності;

- оптимізувати навчальний процес шляхом залучення метафоричних і фреймових моделей для пояснення абстрактних понять;

- сприяти формуванню міждисциплінарних зв'язків, що особливо важливо у професійно-орієнтованому навчанні мови.

Міжпредметна координація як складова когнітивної лінгвістики передбачає об'єднання знань і методів з різних галузей науки, що дозволяє більш глибоко розкрити предметну сферу та покращити процес навчання [5]. Когнітивна лінгвістика є важливим інструментом цієї координації, оскільки вона забезпечує глибоке розуміння того, як мова відображає концептуальні структури, що лежать в основі знань у різних предметних сферах. Це дозволяє навчати студентів не лише граматичних і лексичних аспектів іноземної мови, але й концептуальних моделей, які використовують в професійних текстах.

Застосування когнітивної лінгвістики у викладанні іноземної мови сприяє ефективному засвоєнню професійної термінології, розвитку аналітичного мислення та формуванню міждисциплінарних зв'язків. Використання таких методів, як фреймовий аналіз, когнітивне картування та метафоричне моделювання дозволяє здобувачам вищої освіти не лише запам'ятовувати нову лексику, а й глибше розуміти її функціонування у відповідному професійному контексті. Розглянемо практичні аспекти застосування когнітивного підходу в навчальному процесі.

1. Фреймовий аналіз професійних дискурсів. Фреймова структура тексту допомагає студентам усвідомити зв'язки між термінами в певній галузі. Наприклад, у викладанні юридичної англійської можна використовувати фрейм «contract», що включає такі слоти, як «parties» (сторони), «terms and conditions» (умови), «liabilities» (зобов'язання), «dispute resolution» (вирішення спорів). Використання такої структури дозволяє здобувачам вищої освіти швидше засвоювати ключові поняття та їхній контекст. Когнітивні теорії, зокрема фреймовий аналіз, дозволяють студентам зрозуміти не лише лексичне значення термінів, але і їхні контекстуальні особливості. Використання когнітивних карт і схем сприяє

візуалізації знань і зв'язків між різними концептами, що є важливим під час вивчення спеціалізованої термінології. Такі підходи розвивають у студентів здатність до аналітичного мислення та критичного осмислення мовних конструкцій у конкретних професійних контекстах.

2. Метафоричні моделі у навчанні спеціалізованих мов. Метафори відіграють ключову роль у концептуалізації понять, особливо у професійній лексиці. Наприклад, у бізнес-англійській часто використовують метафори війни: «market strategy» (ринкова стратегія), «price war» (цінова війна), «to gain ground» (завоювати позиції). Аналіз таких метафор допомагає здобувачам вищої освіти краще зрозуміти логіку побудови професійного дискурсу.

3. Когнітивні карти для візуалізації зв'язків між поняттями. Наприклад, у викладанні англійської мови для IT-фахівців можна створити когнітивну карту для поняття «Artificial intelligence», де основні вузли міститимуть підкатегорії: «Machine learning» (Машинне навчання), «Neural networks» (Нейронні мережі), «Natural language processing» (Обробка природної мови). Така візуалізація допомагає студентам логічно структурувати знання та краще запам'ятовувати взаємозв'язки між ключовими поняттями.

4. Використання когнітивного аналізу в перекладі професійних текстів. Наприклад, під час аналізу юридичних або медичних текстів студенти можуть використовувати когнітивний підхід для розпізнавання концептів, які не мають точних відповідників в іншій мові. Так, у перекладі англійських юридичних термінів «consideration» або «equity» українською потрібне розширене пояснення через відмінності у правових системах.

5. Розвиток критичного мислення через аналіз дискурсивних стратегій.

Наприклад, у вивченні політичного чи економічного дискурсу англійською мовою когнітивний підхід дозволяє розглядати маніпулятивні техніки, такі як фреймінг (framing) або евфемізація (euphemization). Аналіз газетних заголовків на кшталт «Economic downturn» (замість «crisis») чи «Peacekeeping operation» (замість «military intervention») допомагає студентам розпізнавати приховані смисли у професійній комунікації.

У Полтавському державному аграрному університеті когнітивна лінгвістика була застосована в межах міжпредметної координації в навчальному процесі, зокрема в курсах іноземних

мов та спеціалізованих дисциплінах, пов'язаних з аграрними, технічними та економічними спеціальностями. Використання когнітивних підходів у цих курсах сприяло розвитку у здобувачів вищої освіти мовних і когнітивних навичок, які необхідні для успішної професійної діяльності в галузі агрономії, економіки, техніки та управління. Ось кілька прикладів застосування когнітивної лінгвістики в навчальному середовищі університету.

Курс «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)». У межах цього курсу когнітивна лінгвістика застосовувалася для вивчення термінології, пов'язаної з агрономією, сільським господарством, екологією та технологіями. Використання когнітивних схем і фреймів допомогло здобувачам зрозуміти, як конкретні терміни та вирази, наприклад, «crop rotation» або «soil fertility», відображають абстрактні концепти агрономії та природничих наук. Застосування когнітивних карт дозволяло візуалізувати зв'язки між різними аспектами сільськогосподарської діяльності, що сприяло глибшому розумінню дисципліни. На заняттях із застосування аграрної термінології здобувачі вищої освіти використовували когнітивні карти для класифікації сільськогосподарських культур, визначення їхніх характеристик, зв'язків між ними, а також впливу різних факторів (клімату, ґрунтів тощо) на їх зростання та врожайність. Це дозволило студентам краще розуміти лексичні одиниці та їхнє контекстуальне значення в наукових і технічних текстах.

Курс аграрної економіки. У межах цього курсу задіювали концептуальну метафору для пояснення економічних процесів та явищ, зокрема у сфері управління сільським господарством. Метафори, такі як «capital flow» або «economic growth», застосовували для опису абстрактних економічних концептів, що були зрозумілі студентам через аналогії з більш знайомими фізичними чи природними явищами. Здобувачі вищої освіти використовували когнітивні моделі, що допомогли візуалізувати економічні процеси через метафори, наприклад, метафора «економічний організм», де економіка порівнювалася з живим організмом, кожна частина якого (сектор економіки) відіграє свою роль у забезпеченні стабільності та розвитку. Це допомогло студентам краще зрозуміти складні економічні терміни та моделі, що застосовують в аграрному секторі.

Курс екології та охорони навколишнього середовища. Когнітивні підходи є дієвим засобом для аналізу специфічної екологічної термінології та концептів, таких як «biodiversity», «sustainable development» або «climate change». Використання фреймових теорій допомогло студентам зрозуміти взаємозв'язок між різними екологічними явищами і показати, як мова відображає концептуальні моделі, що є основою екологічного мислення. Здобувачі вищої освіти розглядали терміни через фреймові структури, які дозволяли їм розуміти, як зміни в одній частині екосистеми (наприклад, забруднення водних ресурсів) можуть впливати на інші частини (наприклад, на біорізноманіття). Це дало можливість не лише опанувати термінологію, а й розвинути здатність до системного мислення, яке необхідне для вирішення екологічних проблем.

Курс іноземної мови для міжнародної співпраці в аграрному секторі. Цей курс передбачав вивчення специфічної термінології в контексті міжнародної співпраці, аграрних інвестицій та експортно-імпортних операцій. Використання когнітивних карт допомагало студентам осмислювати складні міжнародні відносини та взаємозв'язки між державами, підприємствами та іншими суб'єктами аграрного ринку. Здобувачі використовували когнітивні карти для вивчення міжнародних торгових відносин, таких як експорт зерна, ураховуючи різні фактори: політичні, економічні, культурні та екологічні. Це дозволяло розглядати іноземну мову як засіб для розвитку критичного мислення та поглибленого розуміння міжнародних процесів у аграрній сфері.

Таким чином, застосування когнітивної лінгвістики в міжпредметній координації в навчальному процесі Полтавського державного аграрного університету дозволило інтегрувати мовні знання з професійною термінологією в різних дисциплінах. Це сприяло розвитку когнітивних навичок здобувачів вищої освіти, допомагаючи їм не лише вивчати мову, а й глибше опанувати компетенції, необхідні для професійної діяльності.

Висновки. Когнітивна лінгвістика забезпечує ефективний інструментарій для міжпредметної координації викладання іноземної мови. Використання її методів сприяє більш глибокому засвоєнню професійної термінології, розвитку когнітивної компетентності та формуванню міждисциплінарного мислення студентів. Таким чином, інтеграція когнітивно-лінгвістичних підходів у навчальний процес

підвищує ефективність професійно-орієнтованого навчання іноземної мови та сприяє підготовці конкурентоспроможних фахівців.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні емпіричних досліджень ефективності когнітивних підходів у міжпредметній координації викладання іноземної мови, зокрема через аналіз впливу когнітивних стратегій на формування мовленнєвої та міжкультурної компетентності студентів. Доцільним є подальше вивчення застосування концептуального аналізу та когнітивної метафори у викладанні професійно-орієнтованої лексики для різних спеціальностей. Крім того, перспективним напрямом є дослідження використання цифрових технологій та штучного інтелекту для створення інтерактивного когнітивно-орієнтованого навчального середовища, що сприятиме підвищенню ефективності міждисциплінарного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Еванс В., Грін М. Когнітивна лінгвістика: Вступ. Київ: Видавництво «Основи», 2021. 830 с.
2. Канюк О. Когнітивний напрям у методиці викладання іноземної мови. *Молодий вчений*, 2021. № 3. С. 78-81. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-18>
3. Кришталюк Г.А. Лінгвокогнітивний підхід до вивчення англійської мови у вищій школі. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія Філологічні науки*. 2022. № 48. С. 112-118.
4. Мунтян Л.А. Когнітивна лінгвістика в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*. 2021. № 24. С. 30-35.
5. Потапенко С.І. Вступ до когнітивної лінгвістики: навчальний посібник для студентів. Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2020. 132 с.
6. Самаріна В.В. Методичні підходи до німецької мови як іноземної. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 39. Том 2. С. 78-81. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.39.2.20>
7. Холод І.В. Методика навчання англійської мови: навчально-методичний посібник. Умань: Візаві, 2018. 165 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2025.

Статтю рекомендовано до друку 25.04.2025.

Як цитувати: Матвієнко Л., Красота О. Роль когнітивної лінгвістики у міжпредметній координації викладання іноземної мови. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2025. Вип. 46. С. 39-49.
DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2025-46-03>

THE ROLE OF COGNITIVE LINGUISTICS IN THE INTERDISCIPLINARY COORDINATION OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Lesia Matviienko

PhD in Pedagogy, Associate Professor, the Department of Germanic and
Ukrainian Philology,
Poltava State Agrarian University (36003, Poltava, 18 V. Kozaka Str.);
e-mail: lgdziuba@ukr.net;
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-1211-3056>

Olena Krasota

PhD in Economics, Associate Professor, the Department of Germanic and
Ukrainian Philology,
Poltava State Agrarian University (36003, Poltava, 18 V. Kozaka Str.);
e-mail: olena.krasota@pdau.edu.ua;
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3082-1363>

The article deals with the role of cognitive linguistics in the process of interdisciplinary coordination of foreign language teaching in higher education institutions. Cognitive linguistics is an interdisciplinary field that studies the relationship between language, cognitive processes, and cultural phenomena. It provides unique tools for improving the educational process and developing students' professional language competence. Particular attention is paid to the study of cognitive models that contribute not only to the development of language skills but also to the cognitive abilities necessary for successful professional activity. The use of cognitive linguistics in interdisciplinary coordination allows for a deep understanding of specific terminology in various fields of knowledge.

The author analyses the application of cognitive approaches through the integration of frame theories, metaphorical models, and cognitive maps into the process of teaching foreign languages. Language is seen not only as a tool of communication, but also as a means of shaping thinking and worldview. The application of cognitive theories allows students not only to master terms, but also to learn to conceptualise complex abstract concepts within a particular professional field. This is especially important for future professionals. Through these models, they acquire the ability to apply the language in different professional situations, taking into account the specifics of each particular industry.

The article presents examples of practical application of cognitive approaches in foreign language teaching. They include the analysis of professional terms, the use of metaphorical constructions to explain abstract concepts, and the creation of cognitive maps to visualise the links between different concepts. In particular, it is shown how cognitive maps contribute to more effective learning of complex terms and concepts. This is especially important for students learning foreign languages in the context of their professional activities. This approach not only contributes to the expansion of language competence, but also helps to form a more holistic view of the subject area.

The author of the article also highlighted her own experience of applying cognitive approaches in teaching specialised disciplines at Poltava State Agrarian University.

Keywords: *cognitive linguistics, cognitive strategies, foreign language teaching, interdisciplinary coordination, language competence.*

REFERENCES

1. Evans, V., Green, M. (2021). *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Kyiv: Osnovy Publishing [in Ukrainian].
2. Kaniuk, O. (2021). Cognitive Approach in Foreign Language Teaching Methodology. *Young Scientist*, 3, pp. 78-81. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-18> [in Ukrainian].
3. Kryshtaliuk, H.A. (2022). Linguo-Cognitive Approach to Studying English in Higher Education. *Bulletin of Kamianets-Podilskyi National University Named after Ivan Ohienko. Series: Philological Sciences*, 48, pp. 112-118 [in Ukrainian].
4. Muntian, L.A. (2021). Cognitive Linguistics in Ukraine: Current State and Prospects for Development. *Bulletin of Kyiv National Linguistic University. Series: Philology*, 24, pp. 30-35 [in Ukrainian].
5. Potapenko, S.I. (2020). *Introduction to Cognitive Linguistics: A Textbook for Students*. Nizhyn: Nizhyn State University Publishing [in Ukrainian].
6. Samarina, V.V. (2019). Methodological Approaches to Teaching German as a Foreign Language. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, 39 (2), pp. 78-81. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.39.2.20> [in Ukrainian].
7. Kholod, I.V. (2018). *Methods of Teaching English: A Teaching Guide*. Uman: Vizavi [in Ukrainian].

The article was received by the editors 04.02.2025.

The article was recommended for printing 25.04.2025.

In cites: Matviienko L., Krasota O. (2025). The role of cognitive linguistics in the interdisciplinary coordination of foreign language teaching. *Teaching languages at higher educational establishments at the present stage. Intersubject relations*. 46, pp. 39-49. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2025-46-03> [in Ukrainian]